

УДК 658:65.011.3

М.Є.Нестеренко

аспірантка

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ АГРЕГОВАНОГО РИЗИКУ

Розроблено алгоритми методики оцінювання фінансового і операційного (виробничого) ризиків діяльності підприємства на основі даних бухгалтерської звітності.

Ключові слова: *фінансова звітність, фінансовий ризик, операційний ризик, інвестиційний ризик, підприємство.*

Постановка проблеми. Відомі різноманітні методи отримання інформації, що характеризують окремі ризики. Але неможливо одночасно вказати на ефективність цих методів у кожному конкретному випадку. Збір інформації та виявлення ризиків дають змогу конкретизувати та ідентифікувати небезпеку.

Підприємства діють в умовах ризику і невизначеності, оцінка їх ризиків потребує збирання і опрацювання великих обсягів інформації. Детальний аналіз фінансової звітності дає змогу отримати багато різноманітних даних. Фінансова звітність – це сукупність форм звітності, складених на основі даних бухгалтерського обліку, яка має інформацію про фінансовий стан, результати діяльності про рух грошових коштів підприємства за звітний період з метою одержання користувачами узагальненої інформації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наявність невизначеності значно ускладнює процес вибору ефективних рішень і може привести до неочікуваних результатів. На практиці, при проведенні економічного аналізу, в багатьох випадках намагаються приймати рішення на основі детермінованих моделей без урахування факторів невизначеності, що незавжди відповідає таким уявленням. Тому вибір ефективних рішень без врахування

неконтрольованих факторів в багатьох випадках призводить до значних втрат. Виділення і дослідження невизначеності стосовно процесів економічної, управлінської, фінансової та інших видів діяльності підприємства є необхідним, що розглядалось в роботах [2...7] та інших.

Виділення не розв'язаних раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Використання матеріалів бухгалтерської звітності про фінансові результати господарської діяльності підприємства для виявлення, аналізу та розробки заходів, щодо зменшення їх впливу, вимагають вдосконалення існуючих методів.

Мета роботи: метою роботи є розробка алгоритмів для проведення практичного оцінювання фінансових і операційних (виробничих) ризиків господарської діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах зовнішнім користувачам потрібна інформація з бухгалтерської звітності підприємства про поточний і перспективний рівень платоспроможності та ліквідності підприємства, про рівень забезпечення підприємства власними ресурсами і кредиторську заборгованість підприємства, про структуру капіталу, фінансові показники діяльності підприємства та ін.

Склад, зміст, вимоги до фінансової звітності регламентовано положенням (стандартом) бухгалтерського обліку П(С)БО №1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 21.06.99 року №391/3684 та внесеними змінами відповідно до наказу Міністерства фінансів України від 08.02.2014 року №48 [1]. Згідно названих документів фінансова звітність складається із взаємопов'язаних форм і приміток даних: форма №1 “Баланс”, форма №2 “Звіт про фінансові результати”, форма №3 “Звіт про грошові кошти”, форми №4 “Звіт про власний капітал” та інші.

Перевагами цього джерела інформації є наявність звітності на усіх підприємствах, однакова процедура розрахунку, часткова відкритість. Тому дані фінансової звітності, а саме баланс підприємства (БП) і звіт про фінансові

результати (ЗР), можна використовувати для оцінки агрегованого (сукупного) ризику діяльності власного підприємства і підприємств-партнерів (постачальників, споживачів тощо) у статичній і динамічній. [2].

Загальний опис методики оцінки сукупного ризику у 1996 р. запропонувала Е.А.Стоянова [3]. Автор рекомендувала використовувати три основні показники: ефект фінансового важеля, силу впливу фінансового важеля і силу впливу операційного важеля.

Сукупний ризик діяльності підприємства розглядають у двох аспектах: фінансовому (фінансово-кредитному та фінансово-інвестиційному) і операційному (виробничому).

Фінансовий ризик пов'язаний з можливістю невиконання підприємством своїх фінансових зобов'язань перед партнерами. Виокремлюють фінансово-кредитні (загально фінансові) і фінансово-інвестиційні ризики.

Кредиторська заборгованість підприємства є одним із основних джерел ризику для його партнерів. Використання підприємством запозичених коштів дає змогу одержати приріст чистої рентабельності власних коштів за рахунок використання кредиту, незважаючи на те, що його слід сплачувати. Цей приріст називають ефектом фінансового важеля (ЕФВ) і розраховують за формулою, приведену в блок-схемі 5 (рис 1). До складу цієї формули входять: СП-ставка оподаткування прибутку (для більшості підприємств 25%), у частках одиниці; ЕР- економічна рентабельність балансу, яка визначається за формулою, приведену в блоці 2. Тут П – відповідно прибуток від операційної і фінансової діяльності підприємства та надзвичайний прибуток або збиток до оподаткування (відповідно рядок 2190+ (рядок 2200+2220+2240-2250-2270)+ надзвичайні доходи у звіті про фінансові результати (форма №2 [1]); ВК, ЗК- власні та запозичені кошти по пасиву балансу підприємства (форма №1 [1]) відповідно розділ I і сума розділів (II+ III+ IV) пасиву у гривнях; СРСП- середня розрахункова ставка відсотка за кредит (розраховують як середньоарифметичну чи середньозважену величину від ділення всіх фактичних фінансових витрат по всіх кредитах за аналізований період на

загальну суму запозичених коштів або лише суму кредитів), у відсотках. Складові формул, наведених в блок-схемі, мають певний економічний зміст і потребують аналізу: ПФФ– плече фінансового важеля критеріальний показник при лімітуванні запозичених коштів визначають за формулою, приведений в блоці 1 (рис.1). Величина цього показника повинна перевищувати 1.Ефект фінансового важеля зменшується на частку(1–СП), що відповідає оподаткуванню прибутку. За законодавством, витрати по виплаті відсотків за кредит включається до повної собівартості продукції, але основна сума кредиту повертається за рахунок прибутку підприємства; (EP–CPSP)– диференціал показує перевищення дохідності підприємства над витратністю запозичених коштів (кредитів). Чим він вищий, тим ефективніше використання кредитів на підприємстві, від'ємність показника свідчить нераціональне використання кредиту.

Аналіз результатів, одержаних за формулою блок 5 (рис.1) дає можливість встановити:

- як визначити безпечний обсяг запозичених коштів ($ПФВ < 1$);
- допустимі умови кредитування ($EP - CPSP > 0$);
- як полегшити податковий тиск на підприємство;
- ефективність інвестування.

При оцінці ступеня фінансово–кредитного ризику використовують показник–сила впливу фінансового важеля (СВФВ), який визначається за формулою блок 6 (рис.1):

де ФБК– сума фінансових витрат на обслуговування кредиту за поточний період (виплачені відсотки тощо), грн. (рядок 2250) форма №2 [1].

Протягом певних періодів підприємство може функціонувати без залучення кредитів (ФВК=0 і відповідно СВФВ=1). Однак це не свідчить про повну відсутність фінансово–кредитного ризику, оскільки завжди наявні кредиторська заборгованість, інші поточні зобов'язання тощо. З огляду на величину показника СВФВ для оцінки ступеня ризику можуть використовуватись критерії приведені в блоках 8...12 (рис.1).

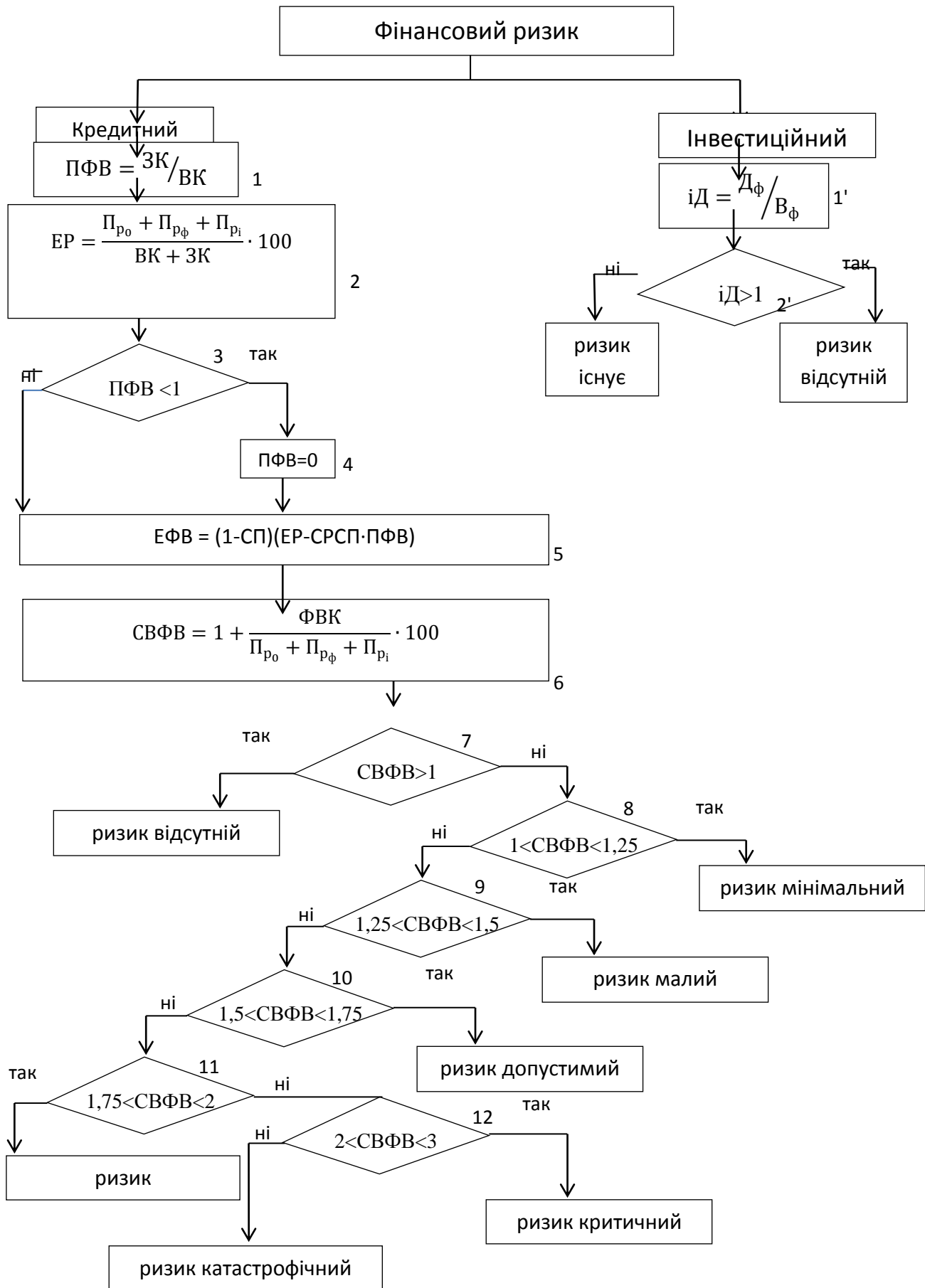

Рис. 1 Алгоритм розрахунку фінансового ризику підприємства

Ризик фінансових інвестицій можна оцінити на основі індексу дохідності (ІД), який визначається за формулою, приведеною в блоці 1' (рис.1): де D_f , V_f – відповідно фінансові доходи (від участі в капіталі, дивіденди, інші фінансові доходи) і фінансові витрати (витрати від участі в капіталі тощо) (рядок 2200+2220+2240 і рядок 2255+2270) форма №2, грн. [1].

Індекс дохідності ІД показує наявність або відсутність інвестиційного ризику. Чим вище значення індексу, тим більшим можна вважати ризик фінансово-інвестиційної діяльності підприємства.

Розглянута методика дає змогу оцінити ризик фінансової діяльності підприємства. Другою важливою складовою сукупного ризику є виробнича діяльність, спрямована на випуск і реалізацію продукції. Обидва ці напрямки діяльності тісно пов'язані, оскільки кредити призначені для обслуговування поточної виробничої діяльності та інвестування з метою вдосконалення виробництва.

На рис.2 приведений алгоритм оцінювання операційного (виробничого) ризику. Спочатку визначається ефект операційного важеля (ЕОВ), який оцінює відношення приросту операційного прибутку ΔPr % до приросту чистого доходу $\Delta ЧД$ %. Ступінь виробничого (операційного) ризику використовується показник- сила операційного важеля (СВОВ), який визначається за формулою блок 2 (рис. 2), де Pr – маржинальний прибуток (валова маржа, сума покриття) грн; V_{post} – сукупні постійні витрати підприємства за період, грн.

Сукупні постійні витрати підприємства неоднорідні за своїм складом і поділяються на три складові: загальновиробничі (СВОВ_{з.в.}), організаційно-управлінський адміністративний (СВОВ_{о.у.}) і комерційний (збутовий) ризик (СВОВ_к), які визначаються за формулами (блоки 3–5). Показник сукупного впливу операційного важеля визначається за формулою блок 6 (рис.2)

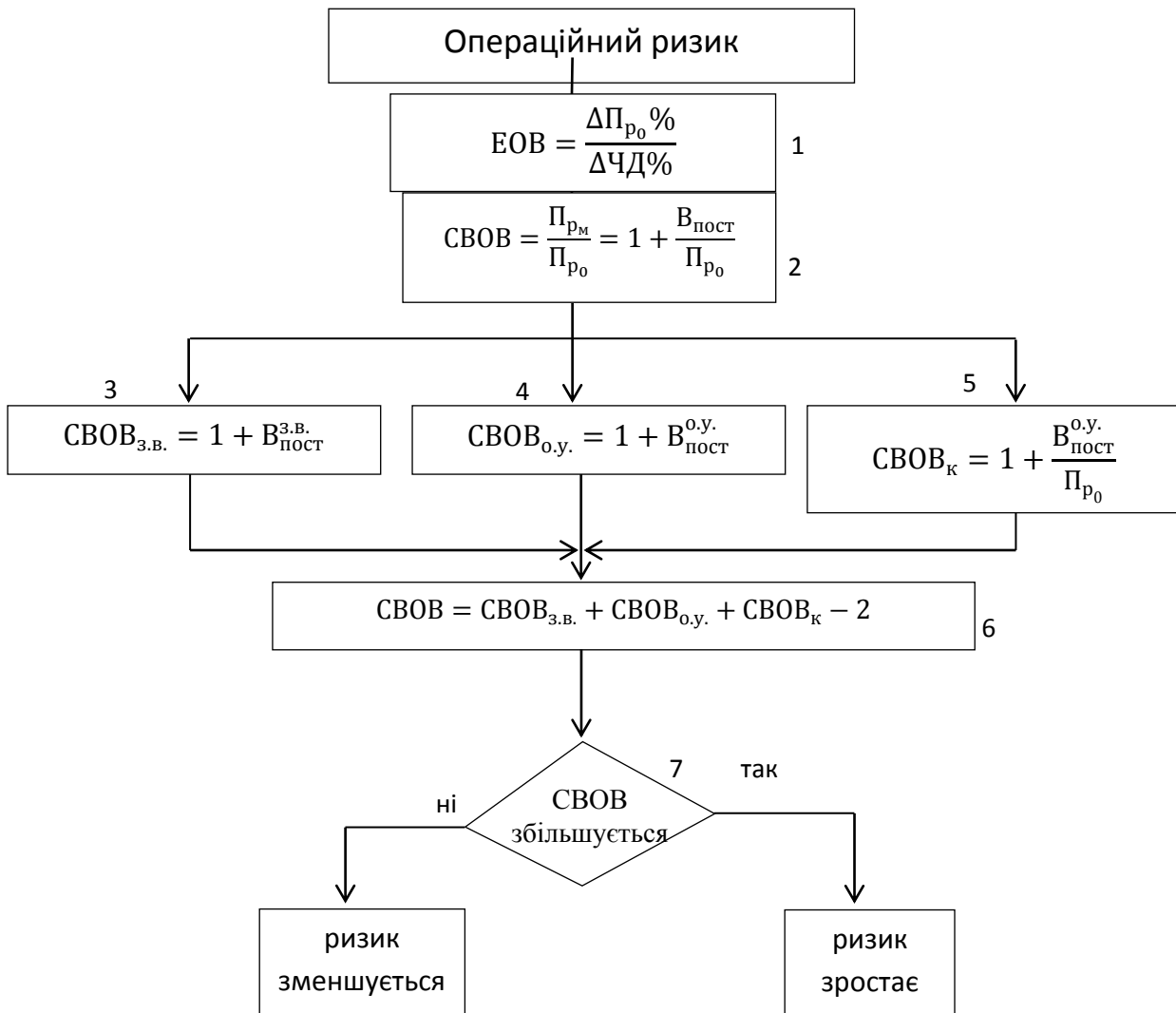

Рис. 2. Алгоритм оцінювання операційного ризику підприємства

При зниженні обсягів виробництва продукції підприємства, що відповідно супроводжується падінням чистого доходу, постійні витрати зменшити досить важко. Висока питома вага постійних витрат в загальній сумі собівартості продукції свідчить про послаблені гнучкості підприємства, необхідність провести різні зміни у виробничій (організаційній, комерційній) діяльності. Крім того, підвищена частка постійних витрат посилює CBOB, а зниження ділової активності підприємства спричиняє значні втрати прибутку. Отже, CBOB вказує ступінь операційного ризику підприємства: чим більший CBOB, тим більший ризик.

Між операційним і фінансовим важелями має місце тісний зв'язок і взаємодія. Операційний важіль СВОВ діє на прибуток підприємства до оплати відсотка за кредит і податку (прибуток від реалізації), а фінансовий важіль (СВФВ) на суму чистого прибутку підприємства, рівень чистої рентабельності його власних коштів і величину чистого прибутку підприємства, рівень чистої рентабельності його власних коштів і величину чистого прибутку в розрахунку на кожну звичайну акцію. Зростання відсотку за кредит при нарощуванні ефекту фінансового важеля збільшує постійні витрати підприємства і впливає на зростання сили впливу операційного важеля. При цьому за одночасного збільшення дії операційного і фінансового важелів усе менші коливання обсягу реалізації і валового доходу призводять до все більших масштабних змін чистого прибутку і збільшення агрегованого (сукупного) ризику, пов'язаного з функціонуванням підприємства.

Висновки. Розроблені алгоритми визначення величин показників “сила впливу фінансового важеля” (СВФВ) і “сила впливу операційного важеля” (СВОВ) за даними фінансової звітності підприємства дозволяють оцінити ступінь ризику та розв'язати проблему ефективного управління ним.

Методику оцінки агрегованого ризику можна використовувати як для внутрішнього аналізу на самому підприємстві, так і для аналізу фінансової діяльності його партнерів.

Список літератури:

1. Вітлінський В.В. Аналіз, моделювання та управління економічними ризиками: Навч. – методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / В.В. Вітлінський, П.І. Верченко. – К.: КНЕУ, 2006. – 292с.
2. Внукова Н.М. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: Проблеми терорії та практики / Н.М. Внукова, В.А. Смоляк. – Х.: ІНЖЕК, 2006. – 181с.

3. Гранатуров В.М. Аналіз підприємницьких ризиків проблеми визначення, класифікації та кількісної оцінки / В.М. Гранатуров, І.В. Литовченко, С.К.Харічков. – О.:2003. – 164с.

4. Клименко С.М.Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків: Навч. – метод. посіб.для самостійного вивчення дисципліни / С.М.Клименко, О.С. Дуброва – К.: КНЕУ, 2006. – 188с.

5. Лук'янова В.В. Економічний ризик: Навч. Посібник / В.В. Лук'янова, Т.В.Головач. – К.: Академвидав, 2007. – 464с.

6. Ткаченко Н.М. Оновлена фінансова звітність в Україні: Навч.–практич. Посібник. / Н.М. Ткаченко – К.:Алерта, 2015 – 66с.

7. Финансовый менеджмент: теория и практика / Под ред. Е.А. Стояновой. – М.: Перспектива, 1996. – 405с.

М.Є. Нестеренко

Методика використання фінансової звітності підприємства для оцінювання агрегованого ризику

Разработаны алгоритмы методики оценки финансового и операционного (производственного) рисков деятельности предприятия на основе данных бухгалтерской отчетности.

Ключевые слова: финансовая отчетность, финансовый риск, операционный риск, инвестиционный риск, предприятие.

M. Nesterenko

Method of using the financial statements for enterprise risk assessment confidence

Algorithms methods of assessing the financial and operational (production) risks of the enterprise on the basis of accounting data.

Keywords: financial statements, financial risk, operational risk, investment risk, business.